

Prof. Dr. *Albin Bráf*:

Národohospodářský ústav při České Akademii.

Slovo k orientaci.

Uplynulo více než rok od té chvíle, kdy náměstek protektora České akademie ve slavnostním shromáždění jejím potvrdil v zahajovací řeči své správnost pověsti, která byla na podzim r. 1905 ponejprv uveřejněna v kterýchsi novinách, že totiž novým skutkem obětavosti Hlávkovy má býti umožněn zvláštní Národohospodářský ústav při České akademii. Arci nešlo o vědecký ústav, jak první pověst byla označila, nýbrž o instituci pro účely praktické, jejíž plán dokonce byl již pojat před několika lety a znenáhla nabyl nynější podoby. Souviselť plán ten zajisté s rostoucím u nás vědomím, že národ náš jest v oboru národohospodářském opozdilejší než v oborech umění a práce naukové, kteréžto vědomí, jako jeden z výsledků jubilejní výstavy z r. 1891 a snad nejdůležitější její výsledek, právě v posledních letech XIX. věku ve vrstvách české inteligence se zakořeňovalo a ponoukalo k úvahám, snahám nápravným i rozličným pokusům akcí v duchu hesla „Svůj k svému“ a to k pokusům ne vždy dosti správným a věcně promyšleným. Mezi lidmi poměrů znalými nebylo sporu, že nespočívá poměrná česká opozdilost ani tak v nějaké menší míře dovednosti a pokročilosti technické, aniž zcela v nemohoucnosti naší kapitálové, nýbrž především v poměrném nedostatku právě schopnosti a čilosti podnikatelské. Také to bylo častěji vytčeno, že tento nedostatek nedá se odvozovati ze zdědění a dědění povahy národní, nýbrž že se prostě vysvětluje sociálním procesem, který byl vyvolán germanisačním dilem věku XVIII. a pak zase poměry, za kterých probíhalo naše národní obrození. Poměry těmi byl způsoben jednostranný směr ve tvoření společenských tříd v našem národě. Českým lidem schází podněcující a uchvacující vliv okolí neb pro-

*

středí, jaké právě bezděčně vychovává u národů průmyslové a obchodně pokročilých v mládeži náklonnosti, směry myšlení a dychtění a vůbec vlastností, na kterých se zakládá schopnost k vyšším úkolům samostatného podnikání. Přirozeně vzešla otázka, jak takový v samých poměrech životních založený nedostatek umělým napomáháním odklízovat. Byla na snadě myšlenka, aby náš dorost byl do takových prostředí v cizině na zkušenou soustavně uváděn. Zde tkví prvotní myšlenka, ze které poněmáhlu organizační obrysy Národohospodářského ústavu se vyvinuly. Již v červenci r. 1898 bylo při úvahách o reformě našeho obchodního školství, kterou se obírala tehdy Československá obchodní akademie i spolek jejích absolventů, veřejně vysloveno, že by sbor vydržující dosud řečenou akademií v případě postátnění ústavu měl část značného svého jmění věnovati tomu cíli, by „nejlepším a nejschopnějším svým žákům za odměnu umožňoval delší pobyt ve vynikajících sídlech obchodu, aby vrátíce se, ve prospěch svůj a zároveň obecný zužitkovali všeho, čím tam své vzdělání na škole nabyté mohli doceliti.“ (Hlas Národa z 3. července 1898.) Ta myšlenka byla pak pořád dál bez ohledu na obchodní akademii a obchodní akademiky, tedy vůbec se zřetelem na mladé talenty v odvětvích výrobních a obchodních, probírána a určitéji propracována. Naskytl se i fond, jenž s tím zřetelem u Zemské banky byl ukládán. Až konečně Hlávkovu věnování r. 1905 provedení záměru urychlilo v rámci podstatně širším než byl původně míněn, totiž v rámci ústavu, který by vůbec měl za cíl národohospodářské zvelebení české. Přičlenění nového ústavu k České akademii uznáno po dobrém rozmyslu za nejvhodnější, protože se věc dala provést v podobě dodatku ke stanovám akademie a ústav tím spolu mohl nejsnáze nabýti nimbu veřejného ústavu, jenž stojí pod protektorátem člena rodiny panovnícké. Pouhá korporace soukromá jakéhokoliv druhu nikdy by toho významu a váhy nemohla nabýti.

Tak asi stručně lze naznačiti vznik Národohospodářského ústavu, který sice je formálně přičleněn k České akademii, ale jakmile bude ustaven, bude se spravovati úplně samostatně a udržovati s Českou akademií spojení pouze pomocí společných komisí, jež mají býti dle potřeby zvoleny, kdykoliv nějaký problém se nahodí, jehož řešení vyžaduje spolupůsobení mužů vědy s praktiky výrobními neb obchodními.

Všeobecně vytyčeno jest novému ústavu za cíl, „aby usilovalo zvelebování národohospodářské činnosti lidu českého ve směrech praktických, především povzbuzováním k pokroku ve všelikém oboru výrobní techniky (průmyslu, zemědělství, hornictví) i ob-

chodu a péči o lepší zdatnost v oboru vyšších úkolů samostatného podnikání“.

Na kolik pak běží o podrobné směry provádění toho cíle, jest v článku II. stanov ustanoveno, že bude:

1. stopovati národohospodářský stav a rozvoj v lidu českém, zjišťovati jeho nedostatky a mezery, povzbuzovati k jejich odklízování a mravní váhou svého hlasu působiti k podpoře a utužení hospodářských ctností v lidu českém vůbec;

2. udržovati ve stálé patrnosti všeliké talenty české, pokud vynikají v oboru výrobní techniky a obchodu, ať působí doma nebo v cizině, aby bylo možno v každém případě potřeby pozornost k nim obracet i a na místa je přiváděti, kde by své schopnosti mohli nejlépe uplatniti a zdokonaliti;

3. mladým mužům národnosti české, kteří osvědčili již také prakticky krom obvyčejnou schopnost v nějakém oboru výrobní techniky neb obchodu, podporou mravní i hmotnou usnadňovati pobyt ve vynikajících místech výrobních neb obchodních za tím účelem, aby se utužili v příslušné odborné technice a získali rozhledu i zvýšené schopnosti podnikatelské zaměstnáním v závědech zvláště pokročilých a bezprostředním vnímáním života a ruchu důležitých prostředků výrobních a obchodních, tak aby potom mohli získaných zkušeností ve vlasti své plodně zužitkovati;

4. vypisovati veřejné soutěže na řešení problémů pro výrobní techniku některého oboru zvláště závažných;

5. podávati příslušným místům návrhy na změny v organisaci učilišť důležitých pro odborné vzdělání v některé větvi výrobní neb obchodní techniky, na zřizování nových způsobů takových učilišť anebo učitelských stolic i ústavů na vysokých školách at. p.;

6. pořádati poučné výklady jednotlivé neb řadové o předmětech, jež se týkají jednotlivých neb všech odvětví techniky výrobní a obchodní;

7. podporovati účely zákonodárství, jakož i státní a zemské správy tím, že vždy bude hotov k požádáním příslušným podávati dobrá zdání v záležitostech, jež se dotýkají obecného národohospodářského dobra státu i země.

Členstvo nového ústavu bude se skládati ze členů řádných, dopisujících a čestných. Počet řádných smí činiti nejvýše 50. Skutečně prozatím obsazeno jen 40. Na nich spočívá hlavní břemeno správy ústavu. V přímě kvalifikace

pro úřad členů řádných i dopisujících jest ve stanovách (čl. VI.) předepsáno toto:

„Řádnými i dopisujícími členy se mohou státi mužové české národnosti, kteří mají své řádné bydliště v Rakousku (v zemích v říšské radě zastoupených) a nevšedně vynikají odbornicky v praktických povoláních výrobních i obchodních jako samostatní podnikatelé, jako členové sborů řídicích veliké závody neb jako řídicí úředníci takových závodů, aneb jsou na slovo vzati pro svou znalost výrobní techniky, obchodu a národohospodářských poměrů i potřeb vůbec.“

Počet členů dopisujících není obmezen. Zvláštní úlohu mají členové čestní. O nich praví stanovy:

„Za členy čestné mohou býti zvoleni bez ohledu na národnost a státní příslušnost zvláště vynikající osobnosti — pokud možno hlavně z povolání výrobních a obchodních — které požívají náležité vážnosti a vlivu a jsou ochotny podporovat snahy Národohospodářského ústavu hledíc k úkolům čl. II. odst. 3.“

Tu jde tedy právě o úkol, jenž ze všech nejprve tvořil jádro celého plánu. Ostatně mají v příčině podpory mladých mužů, kteří budou na zkušenou do ciziny posíláni (nikoliv na pouhé cestování), také býti za zprostředkování dožadování rakousko-uherských vyslanců a konsulův, s nimiž stanovy dovolují Národohospodářskému ústavu přímý styk.

Vnitřní ústavu se dělí na sborová sezení celého ústavu, v nichž mají řádní členové právo hlasovací, a na odbory, ve které se členstvo rozstoupí na základě vlastních přihlášek a které budou v poradách, v nichž i příslušní dopisující členové mají míti právo hlasovací, připravovati pro sborová sezení všechny návrhy, jež se týkají odvětví v odboru zastoupených. Pro návrhy na udělení podpor těm, kdož chtějí se vypravit do ciziny na zkušenou, bude každého roku zvolena zvláštní porota. Pro ni obsahují už stanovy velmi zevrubnou instrukci.

Fond, se kterým nový ústav svou činnost započíná, činí nyní okrouhle 330.000 K.

Připomenouti jest ještě, že nový ústav není určen k tomu, aby publikoval nějaké spisy, také nesmí se akciemi, závodními podíly nebo peněžními podporami účastniti při nějakých podnicích. Z celého znění výše otištěného čl. II., který vymezuje působnost Národohospodářského ústavu, vyplývá dále, že není účelem jeho, aby se oddával nějaké pravidelné činnosti hospodářsko-politické, jakou provozují obchodní komory nebo zemědělské rady. Není sice ze závažných příčin vyloučena (č. 7 čl. II.), avšak těžiště činnosti ústavu spočívá jinde, v péči o technické pokroky a podmínky podnikatelské zdatnosti.

Jdeť tu právě o dělbu práce. Nebylot žádné potřeby vyvolávatí nový ústav, který by s komorami a radami řečenými v stejných úkolech soutěžil. V tom směru panují dosud omyly o povaze nového ústavu a byly také příčinou, že se nehledělo porůznu správně na volby osob za první řádné členy povolaných. Již k volbě první třetiny řádných členů, kterouž volbu vykonalo valné shromáždění České akademie jako navrhovací volbu pro Nejvyšší schválení, byly vyžádány pečlivě odůvodněné návrhy mnohých v českém světě výrobním a obchodním vynikajících osobností. Další volby už se dály výlučně od těchto členů, resp. těch, kteří zase jimi byli zvoleni, za všech ochran objektivnosti. Vždy musily návrhy býti odůvodňovány a rozhodné slovo popráno znalecům téhož oboru, jemuž navržený náležel, nebo oboru věcně nejbližších. Všecky volby dály se lístky, tedy hlasováním tajným, aby nebylo žádného nátlaku, který každé veřejné hlasování volební i v užším kruhu způsobuje. Že přes to mohou vzejítí a už vzházejí jistě nespokojenosti — proč ten ano a onen ne — jest pochopitelné. Ale bylo při volbě řádných členů dbáti nejen toho, má-li kandidát ve svém oboru opravdu tu vynikající odbornost, které požaduje čl. VI., nýbrž může-li také podle jeho poměrů a jiných zaměstnání od něho se očekávati a na něm žádati, že se práci ústavu zúčastní, neboť konceptních sil, které by referáty a pod. pro členy pracovaly, ústav míti nebude, jinak by mu nestačily prostředky jeho k účelům stanovami předepsaným. Bylo proto právě ve stanovách učiněno opatření, že kvalifikace členů řádných a dopisujících je stejná, takže zvolení členem dopisujícím nemůže pro nikoho býti výrazem menší vážnosti. I místní rozdělení členů řádných řídilo se zřetelem na možnost pravidelné účasti při pracích ústavu. Proto na př. připadly na Moravu ze 40 členů řádných jen 3 (Bubela, Seifert, Životský), ač panoval vřelý zájem zabezpečení zastoupení vynikajících osobností národohospodářského světa moravského. To vše musí pak volbami dopisujících členů se vyrovnati. Bylo ostatně 10 míst řádných členů ponecháno neobsazených, aby se při ustavení odborů mohlo, čeho třeba, doplniti.

Bylo řečeno, že povstává takto ústav ve svém způsobu dosud jediný. On vyrostl však ze zvláštních potřeb našich českých, proto má úkol i ústrojí úplně svérázné. Bude to ústav na jakémkoliv proudu veřejného mínění nezávislý, který ničeho nemusí dbáti než svého důležitého poslání. A nejlepším zpečetěním správného neb pochybného výběru sil budou výsledky.